

FACULTAT DE TRADUCCIÓ I D'INTERPRETACIÓ

GRAU D'ESTUDIS DE L'ÀSIA ORIENTAL

TREBALL DE FI DE GRAU

Curs 2024-2025

**Les transformacions en els rituals funeraris a la Xina
contemporània**

Alexandra Gabriela Danila

1495296

TUTORA

IRENE MASDEU TORRUELLA

Barcelona, 27/05/2025

UAB

**Universitat Autònoma
de Barcelona**

Dades del TFG

Títol: Les transformacions en els rituals funeraris a la Xina contemporània

Título: Las transformaciones de los rituales funerarios en la China contemporánea

Title: The transformations of death rituals in contemporary China

Autora: Alexandra Gabriela Danila

Tutora: Irene Masdeu Torruella

Centre: Facultat de Traducció i Interpretació, Universitat Autònoma de Barcelona

Estudis: Grau en Estudis d'Àsia Oriental

Curs acadèmic: 2024-2025

Paraules clau

Rituals funeraris; avantpassats; intergeneracional; Xina rural; pràctiques rituals

Palabras clave

Rituales funerarios; antepasados; intergeneracional; China rural; prácticas rituales

Keywords

Death rituals; ancestors; intergenerational; rural China; ritual practices

Resum

Aquesta investigació es centra en els rituals funeraris a la Xina actual, amb l'objectiu d'analitzar els canvis que s'han donat en aquest àmbit des de finals de segle XX, adoptant una perspectiva intergeneracional.

L'anàlisi es duu a terme consultant material acadèmic per donar context a l'estat de la qüestió en l'àmbit sociològic, històric i polític. Es segueix una metodologia qualitativa a partir d'un treball de camp etnogràfic basat en observació participant (crònica personal) i l'anàlisi del contingut de 5 entrevistes semi-estructurades a membres de tres generacions d'una mateixa família. Les entrevistes es fan amb l'objectiu de conèixer com els rituals funeraris impacten la vida dels xinesos en les diferents generacions i en diferents circumstàncies sociodemogràfiques. El treball es focalitza en les observacions etnogràfiques sobre el cas específic de Yueshan, un poble de la província de Guangdong, al sud de la Xina.

Aquest estudi exposa els canvis que s'han donat en l'àmbit dels rituals funeraris i analitza el valor cultural i funció social que tenen aquestes pràctiques per diferents generacions.

Resumen

Esta investigación se centra en los rituales funerarios en la China actual, con el objetivo de analizar los cambios que se han dado en este ámbito desde finales de siglo XX, adoptando una perspectiva intergeneracional.

El análisis se realiza consultando material académico para dar contexto al estado de la cuestión en el ámbito sociológico, histórico y político. Se sigue una metodología cualitativa a partir de un trabajo de campo etnográfico basado en observación participante (crónica personal) y el análisis del contenido de 5 entrevistas semiestructuradas a miembros de tres generaciones de una misma familia. Las entrevistas se realizan con el objetivo de conocer cómo los rituales funerarios impactan la vida de los chinos en las diferentes generaciones y en diferentes circunstancias sociodemográficas. El trabajo se focaliza en las observaciones etnográficas sobre el caso específico de Yueshan, un pueblo de la provincia de Guangdong, en el sur de China.

Este estudio expone los cambios que se han dado en el ámbito de los rituales funerarios y analiza el valor cultural y función social que tienen estas prácticas para diferentes generaciones.

Abstract

This research focuses on Death rituals in contemporary China, with the aim of analyzing the changes that have occurred in this area of study since the end of the 20th century, adopting an intergenerational perspective.

The analysis is conducted by consulting academic material to provide context of the current situation in the sociological, historical, and political fields. Qualitative methodology based on ethnographic fieldwork based on participant observation (personal chronicle) and the content analysis of 5 semi-structured interviews to members of three generations of the same family, is carried out. The interviews are conducted to understand how Death rituals impact the lives of Chinese people across generations and in different sociodemographic circumstances. This research focuses on ethnographic observations in the specific case of Yueshan, a village in Guangdong Province, in southern China.

This study exposes the changes that have occurred regarding Death rituals and analyzes the cultural value and social function of these practices for different generations.

Agraïments

El Treball de Fi de Grau ha suposat un gran repte a nivell personal i no hagués estat possible sense el suport i el recolzament de les persones que m'han ajudat durant aquesta investigació.

En primer lloc, agraeixo a la professora Masdeu no només per la seva gran feina de suport i orientació, i per la seva paciència, sinó que també m'ha aportat motivació i il·lusió per a aquest treball, gràcies a la seva inspiració, he aconseguit endinsar-me en la feina i investigar amb ganes.

També vull agrair a l'Andy, que m'ha ajudat en posar-me en contacte amb la seva família, m'ha fet de traductor i ha estat sempre al meu costat, donant-me sempre el seu suport emocional en les etapes més dures d'aquest procés.

A la meua mare i el meu pare, que m'han animat a seguir i m'han ensenyat el significat de la resiliència, i m'han ajudat sempre a complir els meus objectius, sempre mostrant el seu amor incondicional.

Agraeixo també a Xu Shuangzhu, Liu Qiujuan, Liang Ruibao i Huang Meilina, que han prestat del seu temps per participar en les entrevistes, amb molta paciència i dedicació, i sobretot agraeixo a Liang Jose, que ha contestat les preguntes de l'entrevista amb molt detall i interès per explicar cada aspecte cultural de les pràctiques funeràries, que fins fa poc desconeixia.

Finalment, agraeixo a totes les persones que han contribuït a aquest procés d'una manera o altra.

Índex

1. Introducció.....	1
1.1 Objectius i preguntes de recerca.....	2
1.2 Metodologia.....	3
1.2.1 Treball de camp in situ	3
1.2.2. Entrevistes en profunditat	4
1.3 Parts del treball	4
1.4 Marc teòric	5
2. Context històric dels rituals funeraris a la Xina	7
2.1 Introducció: els orígens dels rituals funeraris a la Xina.....	7
2.2 Rituals funeraris a partir de 1949	8
2.2 Rituals funeraris en l'època post-maoista.....	10
2.3 Situació actual.....	11
2.3.1. Rituals funeraris en temps de pandèmia	13
3. Treball de camp in situ	14
3.1 Els rituals funeraris en l'actualitat: El cas dels poblats de Tianlong i Erqi (Guandong)	14
4. Les pràctiques rituals fuberàries des d'una perspectiva intergeneracional: Estudi del cas concret.....	19
4.1 Esquema de l'entrevista	21
4.2 Anàlisis de les entrevistes.....	21
4.2.1 Primera generació	21
4.2.2 Segona generació.....	23
4.2.3 Tercera generació.....	25
4.3 Resultats	26
5. Conclusió.....	28
6. Bibliografia	30

1. Introducció

Els rituals de pas son un dels aspectes fonamentals de les societats i expressen aspectes claus de les creences. Com explica De la Piedad (1999), les creences determinen els postulats fonamentals de cada cultura, és a dir, la manera en la que una societat interpreta la vida i tracta de donar una resposta a la cerca del sentit i el significat del món. Les creences defineixen els principis d'una societat, i els rituals de pas son una manifestació d'aquests principis.

A la Xina, el culte als avantpassats és una part essencial de la vida i es pot lligar a tots els rituals de pas que travessa l'individu. Aquests avantpassats, com a part de la família, han de ser presents de manera commemorativa en els passos que marquen la vida de la seva descendència. Segons la tradició i cosmovisió xinesa, les relacions familiars i socials segueixen després de la mort a través de les pràctiques rituals. En primera instància, els rituals funeraris tenen com a objectiu portar o guiar a l'individu a un plànol metafísic, a través del qual passen a formar part de la família dels avantpassats, la qual acompanya als vius cada cop que se'ls rendeix culte. Per la influència en la vida quotidiana i la importància en la societat d'aquest últim ritual de pas, aquesta investigació es centra en l'observació i l'estudi dels rituals funeraris, amb l'objectiu d'analitzar les transformacions i l'impacte dels rituals funeraris a la Xina contemporània, a través de diferents generacions.

L'estudi es centra en un petit poble rural del sud de la Xina, a la província de Guangdong, més concretament a la part més rural del municipi de Kaiping. El poble, anomenat Yueshan, amb 46.700 habitants al 2010 (Oficina del Cens del Consell d'Estat de la República Popular de la Xina, 2012); està format per un poble central, on es duu a terme la major part de l'activitat comercial, i diversos veïnats de caràcter més residencial, en els quals l'activitat que predomina és la rural. L'autora d'aquest estudi va residir amb una família xinesa, del 2020 al 2022, és a dir, en el context del COVID-19, en dos d'aquests veïnats de caràcter rural, on es va poder observar el dia a dia dels habitants amb gran detall. Precisament, un dels aspectes recurrents en el dia a dia que es va observar, va ser el culte als avantpassats i sobretot, la presència continuada de celebracions relacionades amb els rituals funeraris.

Les celebracions en les que es commemoraven els avantpassats, no només destacaven per la seva freqüència, en el cas dels rituals dirigits als avantpassats directes; sinó que, en el cas dels rituals als avantpassats de la família extensa, eren les úniques celebracions que aconseguien que tota la família, fins i tot els habitants que ja havien migrat a les ciutats, tornessin al poble natal per participar en els rituals . És així com es va observar la importància dels rituals funeraris en la societat xinesa d'avui en dia.

Aquest estudi es centra en el cas concret d'una família del poble rural de Yueshan: la família Liang, per exposar els canvis i el pes dels rituals funeraris en la societat xinesa, des d'una perspectiva intergeneracional. A través del testimoni de membres de tres generacions de la família Liang, s'analitza la importància del culte als avantpassats i els rituals funeraris sota el criteri de cada generació, amb l'objectiu d'emfatitzar els canvis i continuïtats en la celebració dels rituals funeraris. Aquest és un estudi qualitatiu que inclou l'anàlisi d'entrevistes en profunditat, permet entendre millor la perspectiva de la societat xinesa actual respecte als rituals funeraris, i planteja la possible direcció que les futures generacions poden prendre respecte la qüestió de la tradició del culte als avantpassats.

1.1 Objectius i preguntes de recerca

A partir del treball de camp, l'estudi del cas concret de la família Liang i el marc teòric que s'ha investigat, sorgeixen diverses qüestions focals: El culte als avantpassats segueix essent un ritual de caràcter comunitari en la Xina contemporània? És possible que les pràctiques rituals hagin evolucionat en pràctiques de caràcter més nuclear, en contraposició a la família extensa, en resposta a la qüestió de la migració interna i externa? Com ha afectat la migració interna i la urbanització a la pràctica dels rituals funeraris, i fins a quin grau la urbanització es sobreposa a la tradició? Les pràctiques rituals usualment tenen una alta demanda de presencialitat, en aquest aspecte, es pot considerar que són incompatibles amb la vida urbana? De quina manera poden arribar a afectar la cultura del país a la llarga, els factors migratoris? Quina és la relació de la religiositat amb la ideologia política? Com afecta aquest binomi a les pràctiques de rituals funeraris?

Aquest estudi dona pas a analitzar la situació de les celebracions dels rituals de pas, i més concretament, dels rituals funeraris i el culte a l'avantpassat, en la societat canviant xinesa contemporània.

Hipòtesis:

- 1) Les pràctiques rituals funeràries i de culte als avantpassat s'han vist transformades en els últims anys com a conseqüència de la migració interna i el procés d'urbanització. Actualment ens trobem amb pràctiques més individualitzades i menys comunitàries.
- 2) Per a les generacions més joves les pràctiques tenen més connotacions de control social i estan més relacionades a la definició de patrimoni cultural i identitat.

1.2 Metodologia

1.2.1 Treball de camp in situ

Al setembre del 2019 vaig arribar a la Xina, a la ciutat de Guangzhou, on vaig passar 6 mesos a la residència universitària de la Universitat de Jinan. Amb l'arribada del COVID-19 a la Xina, al gener del 2020, em vaig traslladar a un petit poble prop de la ciutat de Kaiping, anomenat Yueshan, per qüestions de seguretat. Al principi, la visita al poble va ser amb motiu d'anar a veure els avis de la meva parella durant uns dies, abans de començar el segon semestre, però com que les notícies cada cop eren més alarmants, vam decidir quedar-nos-hi. Al cap de dues setmanes, vam rebre la notificació que totes les classes es farien en línia fins que la situació s'estabilitzés. Amb aquesta notícia va començar oficialment la meva estada al poble de Yueshan durant 2 anys.

Els primers 4 mesos els vaig passar a casa dels avis materns, domicili permanent de l'avi, l'avia, la cosina i el cosí de la meva parella, al poblat de Tianlong. Tant la cosina, que té la meva edat, com el cosí, que té la edat de la meva parella, viuen a casa dels avis a Tianlong perquè els seus pares van emigrar al Perú fa 10 anys, per treballar. Tianlong és una mena de barri residencial a 10 minuts caminant del poble principal de Yueshan. A l'abril, com que s'apropava l'estiu i a la casa de tres pisos de Tianlong no hi havia suficients habitacions amb aire condicionat, imprescindible per poder passar l'estiu a la província del sud de la Xina, ens vam desplaçar a la casa dels avis paterns, domicili provisional de l'avi i l'avia paterns de la meva parella. Erqi, el poblat en el qual ens vam instal·lar fins que vam marxar de la Xina al juny del 2022, també és un poblat

majoritàriament residencial, que queda a 25 minuts caminant aproximadament del poble de Yueshan, però a diferència de Tianlong, a Yueshan s'hi poden trobar petits comerços, com supermercats, restaurants, perruqueries, bancs... fins i tot hi ha mercat cada matí, segurament perquè el fet d'arribar al poble principal és menys accessible.

Va ser en aquest context en el qual vaig entrar per primer cop en contacte amb les pràctiques rituals.

1.2.2. Entrevistes en profunditat

Aquesta part de la investigació és de caràcter qualitatiu i es centra en l'anàlisi de 5 entrevistes semi-estructurades a membres de diferents generacions d'una mateixa família. Les entrevistes s'han dut a terme durant el mes d'abril de 2025 a través de plataformes virtuals (on-line). La mostra es compon per 2 membres d'edat avançada, de 76 i 72 anys; 2 membres d'edat mitjana, de 54 i 45 anys; i 1 membre d'edat jove de 25 anys. Tots 5 membres han estat escollits de manera intencionada degut a la rellevància de la seva situació vital. L'entrevista s'ha estructurat en 7 blocs que tracten diferents temàtiques d'interès per a l'estudi, cada bloc conté preguntes obertes que permeten als entrevistats contestar amb la seva experiència personal.

Als membres d'edat més avançada, l'entrevista s'ha dut a terme amb un intermediari que ha permès la traducció del xinès estàndard al geolecte de la zona de Kaiping. Les entrevistes han estat gravades i transcrites directament del xinès al castellà, o transcrites al castellà en el cas de les entrevistes amb intermediari i també en el cas d'una de les entrevistes a un dels membres d'edat mitjana, que sabia parlar castellà amb certa fluïdesa. Posteriorment s'han analitzat les entrevistes per generacions. Aquesta metodologia permet extreure resultats que contesten a les preguntes de recerca per assolir l'objectiu del treball.

1.3 Parts del treball

En el capítol 2, "Context històric dels rituals funeraris a la Xina" d'aquest treball, es farà una breu introducció històrica de la celebració dels rituals funeraris a la Xina, explicant els orígens i els aspectes més rellevants de la cultura dels rituals funeraris per a aquest estudi. Seguidament s'explica la rellevància i els canvis pels qual passen els rituals funeraris en l'àmbit històric, polític i social, des del 1949, amb la instauració de la República Popular de la Xina, passant per l'època

post-maoista dels anys 80 i conclouent amb la situació actual i l'impacte que el COVID-19 ha causat en la celebració dels rituals funeraris a la Xina.

A continuació, el treball es focalitza en el poble de Yueshan: en el capítol 3, “Treball de camp in situ” es desenvolupa un anàlisi dels rituals funeraris des del punt de vista de l'autora; en el capítol 4, “Estudi del cas concret”, l'anàlisi es centra en l'estudi del cas concret de la família Liang. En aquesta part del treball s'introdueixen els membres de la família entrevistats, s'explica l'esquema de l'entrevista i es fa un anàlisi de les respostes, finalitzant l'apartat amb els resultats d'aquest anàlisi.

Finalment, en el capítol 5, “Conclusions” es recull el marc teòric, el context històric, el treball de camp i els resultats de les entrevistes de la família Liang, per extreure les conclusions i contestar les preguntes de recerca.

1.4 Marc teòric

La quantitat d'estudis previs en aquest àmbit mostren interès en la pràctica dels rituals funeraris en àrees rurals de la Xina. Referents com els de James L. Watson i Evelyn S. Rawsky, en “Death ritual in Late and Modern China” (1988), exposen els canvis en els rituals funeraris des d'una perspectiva històrica i etnogràfica, de la societat xinesa en plena modernització. Stephan Feuchtwang es remunta a l'etapa imperial de la Xina, en “Popular Religion in China: The Imperial Metaphor” (1992), per explicar com els rituals tradicionals de Taiwan estan relacionats amb l'estructura jeràrquica d'emperador-súbdit de l'època imperial, de manera que, les relacions interpersonals, així com les relacions amb els difunts, segueixen un mateix patró d'oferir protecció a canvi de lleialtat. Pamela J. Stewart i Andrew J. Strathern centren el debat acadèmic en l'impacte del Govern Central sobre les tradicions funeràries durant l'època maoista, i el renaixement d'aquestes durant l'època post-maoista, en la publicació “The Old Tradition in a New Setting: a Preliminary Study of Mortuary Ritual in a Chinese Village” (1996). Anning Hu, presenta la qüestió des d'un punt de vista més empíric, a “Ancestor Worship in Contemporary China: An Empirical Investigation” (2016), exposant unes dades objectives en les quals recolzar aquesta investigació. El debat nacional sobre la qüestió d'estudi també és extens, Tang Chenqi (唐沈琦) en la investigació “The Transition of the Death Ritual Structure in Shanghai”(2018), pren com a focus d'estudi un dels centres urbans més importants del país, per estudiar la transició dels rituals funeraris

dins de la ciutat. D'altra banda, Kipnis també analitza l'aspecte de l'espai urbà a "The Funeral of Mr. Wang: Life, Death, and Ghosts in Urbanizing China", llibre en el qual també es mencionen certs aspectes polítics que tenen a veure amb els espais de culte a l'avantpassat.

2. Context històric dels rituals funeraris a la Xina

2.1 Introducció: els orígens dels rituals funeraris a la Xina

Els rituals funeraris són un dels rituals de pas presents en les cultures d'arreu de món, són una manera de tancar el cicle vital d'un individu i, alhora, compleixen la funció de donar una xarxa de suport col·lectiu per als éssers humans a través del concepte de la creença col·lectiva (De la Piedad, 1999). Els rituals funeraris van lligats als simbolismes i la cosmovisió d'una cultura determinada, ja que revelen com diferents cultures tenen diferents maneres d'entendre la vida, la mort i el que hi ha més enllà d'aquesta.

Dins la religiositat, un dels aspectes més bàsics de la cultura i tradició de la Xina, és el sincretisme (Feuchtwang, 1992), el qual implica la presència de diverses doctrines que no tenen fronteres entre sí, i que de fet combinen diversos elements i pràctiques per complimentar-se unes a altres. En el cas de la Xina, les doctrines presents amb més influència en la religiositat són el budisme, el taoisme, el confucianisme i la religiositat popular, la qual inclou, per exemple, l'animisme i la geomància, entre d'altres creences i pràctiques.

Per poder entendre els orígens i la influència dels rituals funeraris en la societat xinesa, s'han de destacar aspectes concrets d'algunes de les doctrines presents en el país. A més a més, és important destacar la importància de la continuïtat de les obligacions familiars en la cultura col·lectivista de la Xina (Liefbroer & Mulder, 2006).

D'una banda, els rituals funeraris estan fortament lligats al concepte de l'animisme (Bustamante, 1988) de la religiositat popular xinesa. L'animisme es basa en la creença que, després de la mort terrenal, l'ànima del difunt queda present en el plànol físic, sobretot en les vides dels seus éssers estimats. Aquests, hauran de tenir cura de l'ànima dels familiars del plànol terrenal, al plànol espiritual, a través d'ofrenes, mitjançant els rituals funeraris. És així com, els rituals funeraris connecten el món terrenal amb el món espiritual, és a dir, el món dels vius amb el món dels difunts.

D'altra banda, el confucianisme juga un paper fonamental per entendre com els rituals funeraris segueixen presents en la cultura i tradicions xineses, malgrat el pas del temps. Un dels principis essencials del confucianisme és la pietat filial, és a dir, el respecte i la obligació moral de cuidar o donar suport als pares i avantpassats. Aquesta creença, combinada amb el fet que l'ànima dels

pares i avantpassats perdura en un plànol espiritual paral·lel al terrenal, deixar clar que els fills, sempre han de cuidar dels pares, fins i tot quan aquests ja no hi son.

Finalment, un altre terme proposat per Feuchtwang (1992), que denota el pes dels rituals funeraris i de la religiositat en general, és el pragmatisme ritual. Amb aquest terme es defineix que, en el context de la religiositat de la societat xinesa, el món espiritual està entrellaçat amb el món sociopolític. Les creences i mites tenen utilitat dins la societat, per tant les pràctiques religioses tenen un efecte visible en la quotidianitat. Dit d'una altra manera, el culte als ancestres proporciona la seguretat que els ancestres cuidaran dels fills. Per tant, el culte a l'avantpassat té un valor positiu en la vida d'un individu.

Amb aquests aspectes es poden arribar a entendre les bases del culte a l'avantpassat i els motius de caire cultural pels quals aquesta tradició s'ha conservat en el temps fins arribar a la contemporaneïtat. Cal destacar que la Xina és un territori amb una gran diversitat, tant ètnica com regional, i la religiositat que es descriu en les pàgines de marc teòric i en tota la investigació tracta el comú denominador de forma general sense entrar en aspectes de diversitat. Avui en dia la tradició del culte a l'avantpassat i la pràctica religiosa perduren, malgrat que la història i ideologia més recent del país van provocar la censura d'aquestes. Hi ha alguna conseqüència per les pràctiques rituals?

2.2 Rituals funeraris a partir de 1949

A principis del segle XX, la Xina es trobava en una situació molt tumultuosa: les guerres de l'Opi (183-1842; 1856-1860) que van resultar amb el permís d'extraterritorialitat i la cessió de Hong Kong a l'Imperi Britànic; La Primera guerra sino-japonesa (1894-1895), amb la qual la Xina va haver de cedir el control de Taiwan al Japó; la rebel·lió dels bòxers (1899-1901); la revolució de Xinhai del 1911 que va acabar enderrocant la última dinastia, la dinastia Qing; i els subseqüents canvis de poder, destacant sobretot els partits nacionalistes, fins la proclamació de la República Popular Xina de Mao Zedong al 1949.

La inestabilitat política d'aquesta primera meitat del segle XX, va estar majoritàriament dirigida per líders militars nacionalistes, totalment contraris a la religiositat popular, que va passar a ser perseguida i tractada com a tema tabú, sota el nom de “superstició”. En l'època en la que el país va estar dirigit per les forces nacionalistes, l'única doctrina religiosa que es considerava vàlida era

el cristianisme (Johnson, 2017). Les pràctiques rituals de la religiositat popular van ser progressivament minvades a la força. Amb guerres, territoris i l'esperança perduda, la societat xinesa es trobava en una crisi d'identitat.

En aquest context, es va proclamar la República Popular de la Xina. L'actitud del PCCh envers la religiositat durant la primera dècada en el poder, es pot definir com a permissiva però controlada (Johnson, 2017). El control a la religiositat sota el règim de Mao va continuar essent cada cop més estricte, fins que va culminar amb un dels atacs a la religió més agressius de la història (Wang, 2020): la Revolució Cultural del 1966. Com descriu Johnson (2017), els llocs de culte van ser destruïts, cremats o ocupats pels oficials del govern; els sacerdots van ser públicament torturats, humiliats, o es van veure obligats a exiliar-se; les famílies van ser obligades a destruir els temples o santuaris familiars i els símbols religiosos d'arreu van ser cremats o venuts a l'estranger.

La religiositat en la societat xinesa no va tenir més remei que passar a la clandestinitat, ja que qualsevol acte públic religiós era castigat, excepte el culte fomentat pel PCCh a la figura del propi Mao. És interessant apuntar que, durant aquest anys de censura, els rituals religiosos van ser substituïts per rituals polítics, com bé explica Feuchtwang (1992) i la ideologia imposada del maoisme combinava tant elements religiosos com polítics. La línia que separa aquests dos conceptes és molt fina en aquest cas, però els efectes que ha deixat en la societat són evidents fins avui en dia, començant pel fet que Mao queda recordat com si fos una divinitat (Johnson, 2017).

D'altra banda, segons Wang (2020), va ser la mateixa clandestinitat de la religiositat la que va fer que es fomentés la comunicació entre grups, com a forma de suport. L'expressió de la religiositat popular va quedar minimitzada durant el règim de Mao, però gràcies a la inestabilitat que la complexitat del sistema polític de la República Popular Xina havia creat, les tradicions i el culte mai van acabar de desaparèixer, de fet, en certa mesura es va anar desplaçant cap a la figura de Mao. Amb la mort del líder del PCCh al 1976, es va cristal·litzar la seva posició com a figura representativa de la República Popular de la Xina. Cal apuntar que en l'enterrament de Mao, tanmateix com al seu mausoleu, la simbologia ritual de la religiositat popular xinesa i del taoisme són abundants (Cheater, 1991).

Es pot concloure que, des de l'antiguitat, la religió a la Xina desenvolupa una funció social (Feuchtwang, 1992) i aporta a la població un sentit de comunitat a través de les pràctiques rituals,

entre d'altres tradicions, per tant, és natural que tot i les condicions hostils, la religiositat es mantingui present.

2.2 Rituals funeraris en l'època post-maoista

La dècada dels anys 1980s a la República Popular de la Xina va significar obertura en tots els àmbits, amb l'objectiu de recuperar la legitimitat del règim (Potter, 2003). Amb Deng Xiaoping, el factor més important era augmentar la capacitat productiva del país, mentre que la puresa ideològica que Mao perseguia, va quedar en segon plànol.

En l'àmbit social de la religiositat, la institucionalització no va ser possible fins la promulgació de la Constitució del 4 de desembre del 1982, en la qual, l'Article 36 estableix el següent (Communist Party of China Central Committee Institute of Party History and Literature, 2024):

Citizens of the People's Republic of China enjoy freedom of religious belief. No state organ, public organization or individual may compel citizens to believe in, or not to believe in, any religion; nor may they discriminate against citizens who believe in, or do not believe in, any religion. The state protects normal religious activities. No one may make use of religion to engage in activities that disrupt public order, impair the health of citizens or interfere with the educational system of the state. Religious bodies and religious affairs are not subject to any foreign domination.

Amb la nova Constitució, les pràctiques religioses passen a ser legítimes, però no deixen d'estar estrictament regularitzades per l'Oficina d'Assumptes Religiosos (Kipnis, 2001) i certes pràctiques i grups religiosos segueixen estant estigmatitzades i tatxades de "feudals", incloent la medicina tradicional xinesa, l'acupuntura i el *qigong*. El concepte de la superstició, que està associat a la religiositat popular fins avui en dia, va ser una qüestió estigmatitzada ja des de finals de l'època imperial. Ko-Wu (2016) descriu 迷信, *mixin* o superstició, com un terme derogatori que engloba creences i manifestacions irracionals i considerades com a menys evolucionades respecte altres organitzacions religioses més estructurades i jerarquitzades com el budisme o el confucianisme. Amb l'aparició de grups budistes que presentaven el *mixin* com a eina que

beneficia els éssers vius (Ko-Wu, 2016), des d'un punt de vista espiritual, el concepte de superstició passa de ser un estigma social a estar progressivament normalitzat.

A partir dels anys 1980s la població va exigir al govern central el retorn dels temples ocupats per oficials durant la Revolució Cultural, sota l'argument que aquestes no eren propietat privada, sinó espais cedits a la col·lectivització que ja havia finalitzat, i que ja era cosa del passat (Wang, 2020).

D'altra banda, es va donar reconeixement oficial a les cinc doctrines majoritàries que segueixen essent centrals en l'actualitat: budisme, islam, taoisme, cristianisme i protestantisme (Lai, 2003). Aquestes, però, no van ser les úniques doctrines practicades, ja que la repressió de les últimes dècades va derivar en el sorgiment de doctrines no-oficials o sectes (Lai, 2006), un dels casos més controvertits és la secta Falun Gong, ja que va desencadenar en una gran manifestació, el 25 d'abril del 1999, exigint la independència del control de l'estat sobre la secta. Com a resposta, el PCCh va prohibir qualsevol forma d'expressió per part dels membres, a més, va proclamar una llei en contra d'aquest tipus de doctrines (Lai, 2006), establint de manera concloent els límits de la llibertat religiosa.

2.3 Situació actual

Des de l'arribada de Xi Jinping en la posició de secretari general del PCCh, al 2018, la restricció de la llibertat religiosa ha estat creixent (Madsen, 2020). En un context en el que els esforços cap a la secularització del país no donaven resultats, de fet, segons Walton (2014) la religiositat en zones rurals estava en un creixement substancial; Xi Jinping va optar per enfocar les polítiques de llibertat religiosa cap a una perspectiva més nacionalista que reivindica la cultura popular xinesa, en favor de la ètnia Han (Madsen, 2020). Aquest discurs, el qual Madsen (2020) anomena “sinització”, desprestigia qualsevol corrent religiós que no tingui les seves bases en la cultura popular xinesa, afavorint la religiositat popular, que ja havia estat creixent en zones rurals.

Malgrat les polítiques favorables per la religiositat popular, no s'ha d'entendre la “sinització” com un discurs que fomenti aquest tipus de pràctica, sinó que, tenint en compte que la religiositat popular forma part de la tradició xinesa, les mesures de repressió implementades son més laxes, en comparació amb les mesures que s'han pres envers el cristianisme, el protestantisme i l'islam, per exemple.

La religiositat popular, per definició, no entra en cap de les doctrines oficials reconegudes per l'estat, per tant, la pràctica no està estrictament supervisada. Son aquestes pràctiques que han estat vistes i denominades com a superstició o *mixin* en el context del post-maoisme. A més a més, la religiositat popular no està institucionalitzada i les pràctiques que es duen a terme no es recullen enlloc; cada família segueix les seves creences per tant, la comunitat de practicants no està unificada en cap associació oficial. L'única via per la qual es pot arribar a afirmar que aquesta creença s'ha estat popularitzant, és a través de les visites als temples; Palmer (2009) anomena aquest fenomen “renaixement dels temples”. Els temples de les zones rurals es converteixen en zones de reunió que reforcen els vincles socials de la comunitat i una certa identitat cultural; visitar-lo i fer-se'n càrrec són pràctiques que afirmen la identitat cultural del poble i que posen en manifest que les polítiques de “sinització” de Xi Jinping segueixen un ritme favorable, si més no en l'àmbit rural (Walton, 2024).

Així mateix, Hu (2016) recull dades empíriques d'una enquesta feta per Chinese Spiritual Life Survey, al 2007, i analitza la situació en la que es troben les pràctiques de la religiositat popular avui en dia. Els resultats demostren que més del 70% dels adults entrevistats rendeixen culte als avantpassats.

Tot i que la situació de la religiositat popular ha estat creixent en les zones rurals, és rellevant remarcar que no ha estat el mateix cas en les zones urbanes. La urbanització creixent i el gran flux de migració de les últimes dècades són dos dels factors més rellevants que influeixen negativament en la pràctica de la religiositat popular (Hu, 2016).

D'una banda, el creixement de les ciutats ha desencadenat un canvi en l'estructura social xinesa, com indica Kipnis (2021), entre els quals, la pèrdua de l'interès per l'estructura familiar patrilineal és un element que afecta directament a les pràctiques rituals de la religiositat popular. La població perd l'interès per conservar el vincle amb els avantpassats (entre altres conseqüències socials de la urbanització), degut a les pressions socials que comporta viure en una ciutat d'alta competitivitat, per tant, és probable que aquest aspecte de la cultura popular s'afebleixi. Si això va acompanyat d'unes polítiques que posen per davant el patrimoni nacional en comptes del patrimoni familiar (Mullaney et al., 2019), és interessant plantejar quina direcció prendrà la pràctica ritual en les zones urbanes. Kipnis (2021) menciona que en l'actualitat, els funerals i les pràctiques rituals són més aviat tractats com assumptes privats familiars, i no pas com un acte comunitari, com ho són els rituals de culte als avantpassats en zones rurals.

D'altra banda, a diferència del factor anterior, el fenomen de migració interna que està experimentant la Xina en els darrers anys, que precisament ve donada a causa de la urbanització, té la capacitat de fomentar l'interès cap als rituals funeraris, convertint aquestes pràctiques en moments de interacció social de caràcter "exclusiu", ja que hi ha d'haver un desplaçament intencionat amb l'objectiu de reunir-se i portar a terme els rituals, fet que fortifica el vincle familiar i comunitari. Contràriament, si no s'efectua el desplaçament, sigui intencionadament o no, es posa en perill o fins i tot en pèrdua el vincle familiar (Li, 2018). Com planteja Li (2018), en aquest context, les reunions familiars podrien arribar a perdre la importància que tenen, fet que desintegraria la unitat familiar en una societat cada cop més individualista. Cal matisar que, en el cas de la migració externa, l'absència de familiars és totalment justificable i no influeix d'aquesta manera en la unitat familiar. Es pot argumentar que en alguns casos fins i tot s'arriben a reforçar els vincles familiars a través de petits temples o altars que la diàspora instal·la a casa seva com a forma de nexa físic que lliga aquesta qüestió de religiositat intangible, com explica Masdeu (2014) amb el concepte de translocalitat.

2.3.1. Rituals funeraris en temps de pandèmia

En un estudi es conclou que no portar a terme els rituals funeraris amb normalitat afecta a la qualitat de vida dels familiars en dol, a nivell global (Ham et al., 2024). Tret que els rituals funeraris a la Xina no son tan un fet puntuals sinó més aviat, una pràctica continuada amb la qual mantenir el vincle actiu amb els avantpassats difunts, realment el confinament del COVID-19 va resultar un impediment per a dur a terme les pràctiques rituals en la societat xinesa?

Wu et al. (2022) concorden amb la perspectiva global de Ham, però enfoquen la qüestió a l'aspecte específic de les pràctiques rituals en la cultura xinesa, conclouent que no es pot tractar l'efecte que va tenir el COVID-19 en el dol per la societat occidental, de la mateixa manera que es tracta per la societat xinesa, precisament perquè el dol en ambdues societats no son equiparables. A punten que, tret de en l'aspecte econòmic i en el fet de no poder adquirir material per portar a terme les pràctiques rituals amb normalitat, el COVID-19 no ha causat un canvi en la qualitat de vida de la població xinesa i no ha influït en la celebració de les pràctiques rituals (Wu et al., 2022).

3. Treball de camp in situ

3.1 Els rituals funeraris en l'actualitat: El cas dels poblats de Tianlong i Erqi (Guandong)

En aquest apartat presentaré i analitzaré les dades etnogràfiques resultants de l'observació i el treball de camp realitzat entre 2019 i 2022 (veure pàgina 3).

Els dos poblats on vaig fer treball de camp – Tianlong i Erqi – son molt similars estructuralment: l'entrada està formada per un arc de pedra; hi ha diversos carrerons de ciment que porten a les cases, sempre de més de 2 pisos per família; hi ha un embasament que es drena cada temporada, per recollir el peix que hi ha estat creixent; i estan envoltats per totes bandes per camps d'arròs o blat de moro. Pel que fa la població, ambdós poblats estan majoritàriament habitats per gent d'edat avançada que es dedica a cuidar el camp i vendre'n l'excedent. No és gens estrany que els fills dels habitants de Yueshan hagin migrat a altres països, el cas dels pares de la meua parella és només un entre molts, i en la seva mateixa família hi ha casos de migració tant a Amèrica del Sud, del Nord, Europa i altres parts d'Àsia. Pels fills dels habitants de Yueshan que es queden al país, és comú que visquin a la ciutat més propera, Kaiping, Shuikou o Jiangmen. En cas que es quedin a Yueshan, normalment son els nets que marxen a les ciutats properes per accessibilitat als estudis.

La primera imatge que recordo i que vaig documentar en referència a les pràctiques rituals durant el confinament, va ser la taula en la qual es feien les ofrenes alimentàries als avantpassats. Quan la taula estava parada amb fruita, menjar, arròs, coberts, gots i alcohol, es podia considerar que el ritual estava llest

Fotografia 1. Menjar que s'ofereix com a ofrena durant els rituals funeraris

per començar. Cada membre de la família es col·locava rere la taula, on estava posicionat l'arròs, i en direcció a l'altar de la casa, començava a resar. Mentrestant, l'àvia començava a cremar bitllets, tota la casa estava plena de cendra volant per tot arreu, semblava que nevava. A més a més, cremava l'encens des de feia estona. Quan acabaven de resar, servien una mica d'alcohol als

gotets, i tot seguit en tiraven el contingut al terra en una línia horitzontal. Quan tots els membres de la família acabaven de completar aquesta ofrena, sortíem fora de casa i s'encenien uns petards que feien molt soroll.

Tot aquest procés es repetia al menys tres vegades: com que la casa on començava el ritual era el domicili provisional dels avis, havíem de transportar el menjar, la taula, i tot el material al que si que era el domicili permanent, a un 5 minuts en motocicleta elèctrica, i tornar a repetir tot el procés. Per al tercer ritual, havíem de transportar-nos un altre vegada, a uns altres 5 minuts en motocicleta elèctrica, per instal·lar-nos a la

Fotografia 2. Temple del poble al costat de l'arc d'entrada

que havia estat la casa d'un tiet avi de la meva parella. Posteriorment me'n vaig assabentar que aquesta va ser la casa del primer parent de la meva parella que va migrar.

De tant en tant, havíem de transportar tot el material per les pràctiques rituals fins a l'arc de pedra que constituïa l'entrada a Erqi. Recordo que els dies que hi anàvem, la família Liang no eren els únics que es trobaven allà parant la taula al costat de l'arc i cremant encens, sinó que semblava una mena de reunió de poble, amb múltiples taules parades i gent resant al costat. Un cop es completava la pràctica en cada domicili i a l'arc puntualment, tornàvem a la casa, paràvem la taula i dinàvem tots plegats, del menjar que s'havia fet servir per les ofrenes.

Recordo que aquest procés es repetia un cop per mes o cada dos mesos aproximadament, requeria molta feina, sobretot de l'avia que era qui s'aixecava aviat per preparar tot el menjar. Però les preparacions dels rituals que es duïen a terme periòdicament no eren gran cosa en comparació a les preparacions pel 清明节 *Qingmingjie*, denominat “dia de les tombes”. Aquesta festivitat, que

es celebra entre el 4 i el 6 d'abril de cada any, consisteix en anar a visitar les tombes dels avantpassats, netejar-les i rendir culte. Quan arribava el *Qingmingjie*, es reunia tota la família, fins i tot venien parents de la meva parella que no havia conegut encara, i que feia un any que no visitaven el poble.

El primer *Qingmingjie* al qual vaig assistir va ser el primer després del confinament del COVID-19, i ho vam celebrar a casa dels avis de Tianlong, rendint culte als avantpassats de la família Huang. Ens vam aixecar ben d'hora per anar al poble i ajudar als avis i las cosins

amb els preparatius mentre anaven arribant familiars de la família Huang. Quan ja ho vam tenir tot enllestit i carregat a les motocicletes elèctriques, vam marxar de Tianlong i ens vam dirigir a una zona boscosa, calculo que a uns 20 minuts del poble. Quan vam arribar allà, ja hi havien tres motocicletes dels tiets, tietes i cosins esperant-nos per dirigir-nos a les zones de les tombes. Vam travessar un petit bosc caminant, i ens vam trobar amb una esplanada plena de petites muntanyes

de terra, en fila, i gent al davant en diverses etapes del procés ritual. De tothom qui hi havia allà, ni la meva parella ni jo coneixíem a ningú. Quan vam arribar a una petita muntanyeta, cada membre de la família va resar, va tirar l'alcohol, va encendre encens i quan tothom havia acabat, van encendre els petards. Mentre els familiars duïen a terme els rituals i d'altres s'encarregaven de fer una mica de manteniment a les tombes, l'àvia i la cosina m'oferien mandarines, ou dur i canya de sucre. Tot seguit vam tornar a les motocicletes i quan jo pensava que ja havíem de tornar a Tianlong, ens

vam endinsar en un altre bosc ple de bambú i vam seguir fent camí uns 10 minuts més. Faltaven un parell de tombes per visitar, però l'ambient era molt més tranquil i privat en comparació a la tomba anterior. Quan les pràctiques rituals es van donar per acabades, ens vam quedar tots els

Fotografia 4. Preparació de menjar que s'ofereix com a ofrena per la festivitat de Qingmingjie

Fotografia 3. Famílies netejant les tombes dels difunts durant la festivitat de Qingmingjie

familiars reunits vora una tomba i vam menjar alguna mandarina i canya de sucre més. Recordo que l'ambient en aquell moment va ser molt pacífic, en mig del bosc frondós menjant mandarines i gaudint de la companyia familiar. Quan finalment vam tornar a Tianlong, alguns membres de la família Huang ens van acompanyar per dinar i cap a la tarda, ja vam tornar a Erqi.

Al dia següent tocava celebrar el *Qingmingjie* amb la família Liang. Vam començar el dia amb els tres rituals que ja coneixíem: al domicili provisional, al domicili permanent, i al domicili del parent que va migrar. Mentrestant, la resta de membres de la família Liang va arribar al domicili provisional i ens va esperar per marxar amb 4 o 5 motocicletes elèctriques cap a una altra zona que desconeixia, en mig d'una

Fotografia 5. Esplanada plena de tombes de terra

mntanya amb camí de terra. Com havia passat el dia anterior, vam arribar a una esplanada plena de petites muntanyes de terra, però aquesta vegada no estava en mig del bosc, sinó més aviat envoltada de camp. Vam baixar de les motocicletes i vam pujar per l'esplanada fins arribar a una tomba de pedra. Aquesta tomba era diferent perquè no estava feta de terra, sinó de ciment. Allà mateix ens vam col·locar perquè els membres de la família Liang fessin el ritual. A la imatge número 6 es pot veure com va quedar la tomba un cop netejada i amb tot el material per les pràctiques col·locat.

A l'altre costat de l'esplanada hi havia una altra tomba, en aquest cas de terra com era més comú en la zona, d'un avantpassat al qual també li van rendir culte. Seguidament, ens vam dirigir a una altra zona boscosa per rendir culte a l'últim avantpassat que faltava. Cal mencionar que, per aquests viatges més llargs, no vam haver de transportar la taula on es col·locava el menjar, sinó que el menjar es col·locava sobre les mateixes caixes de plàstic que fèiem servir per transportar-lo.

Fotografia 6. Tomba de pedra amb material per pràctiques rituals

En acabar el viatge, amb la motocicleta elèctrica gairebé sense bateria, vam arribar a Erqi i vam dinar amb la família Liang. Recordo que aquesta va ser la primera ocasió després del confinament del COVID-19 en que vaig poder re-trobar amb una de les cosines de la meua parella amb qui soc bastant propera. La vaig conèixer quan vivia a Guangzhou, i fins i tot durant la pandèmia ella seguia vivint allà, en aquesta ocasió, no hi va haver cap problema per fer la reunió familiar amb normalitat.

Fotografia 7. Tomba de pedra, avi que es prepara per tirar petards i caixa de plàstic per transportar menjar d'ofrenes

Aquestes reunions familiars durant el *Qingmingjie* es van repetir cada any. Curiosament, al 2022, quan la situació de la pandèmia ja s'havia estabilitzat, i ja tothom podia anar a treballar i estudiar com s'havia fet anteriorment, alguns membres tant de la família Huang com de la família Liang es van absentar. Vaig sentir dir que el motiu principal va ser per evitar els embossaments de tràfic, però em va semblar curiós i em va fer qüestionar-me la situació d'aquestes pràctiques en el futur. Si per començar ningú assisteix a les pràctiques rituals que es fan periòdicament a Erqi, i ara cada cop menys membres familiars participen en festivitats més importants, què pot passar en un futur?

4. Les pràctiques rituals funeràries des d'una perspectiva intergeneracional: Estudi del cas concret

Amb l'objectiu de conèixer la importància i la situació de les pràctiques rituals funeràries a l'actualitat, s'han fet 5 entrevistes semi-estructurades a 5 membres de diferents perfils socio-demogràfics de la família Liang. Les 5 entrevistes s'han dividit en 3 generacions principals, amb la finalitat d'analitzar com les diferents generacions viuen el culte als avantpassats. Els 5 testimonis provenen de la mateixa família i tenen en comú el fet d'haver crescut en un dels dos poblats descrits en l'apartat de treball de camp in situ: Tiaonlong o Erqi.

La investigació divideix als 5 membres de la família de la meua parella en 3 grups depenent de la generació a la que pertanyen. La primera generació està composta pels dos membres d'edat més avançada: Xu Shuangzhu, de 72 anys, l'avia materna i Liu Qiujuan, de 76 anys, la tieta àvia paterna (àvia del cosí patern). La segona generació es compon pel tiet per part del pare, Liang Jose, de 54 anys i la tieta segona patrilíneal (mare del cosí), Liang Rubao, de 45 anys. Finalment, la tercera generació es compon per Huang Meilina, de 25 anys, la cosina materna de la meua parella.

	Sexe	Edat	Lloc de naixement	Lloc de residència	Nivell d'estudis	Fills
Xu Shuangzhu	Dona	72	Kaiping	Tianlong	Primària	2
Liu Qiujuan	Dona	76	Kaiping	Yueshan	Secundària	2
Liang Jose	Home	54	Yueshan	Lima	Secundària	2
Liang Rubao	Dona	45	Kaiping	Jiangmen	Universitari	2
Huang Meilina	Dona	25	Yueshan	Tianlong	Secundària	0

Taula 1. Característiques socio-demogràfiques dels entrevistats

Xu Shuangzhu va néixer a Kaiping a l'any 1953, és filla d'una família amb tres fills amb els quals no va mantenir gaire contacte des que es va casar i va passar a formar part de la família del seu marit, la família Huang, mudant-se al poblat de Tianlong. Xu va estudiar 4 anys a l'escola primària del poble i mai va aprendre a llegir o escriure. En la seva joventut, va treballar durant pocs anys a una fàbrica, però va acabar dedicant-se al treball de camp. Té dos fills i cinc nets, actualment

segueix vivint a Tianlong, amb els dos nets per part del seu fill. Segueix cuidant l'hort i venent l'excedent al mercat de Yueshan ocasionalment.

Liu Qiujuan va néixer a l'any 1949 a Kaiping, Guangdong, la ciutat més propera al poble de Yueshan. Els seus pares eren cristians, i van criar-la a ella i als seus quatre germans sota aquesta doctrina, però avui en dia es considera agnòstica. Va estudiar fins la secundària i a partir dels 15 anys es va dedicar a l'agricultura fins als 30 anys, quan va passar al treball domèstic. En casar-se, es va mudar al poble de Yueshan i va tenir dues filles. Posteriorment, va criar la seva neta, ja que la seva filla va emigrar a Perú amb el seu marit per començar un negoci. Actualment, viu amb el seu marit a Kaiping, retirada, ja que la seva neta ja s'ha independitzat.

Liang Jose, el tiet patrilíneal, va néixer a Yueshan a l'any 1971, on va cursar l'escola primària i secundària. Posteriorment, als 16 anys va emigrar al Perú amb la seva dona, la filla de Liu Qiujuan, i el seu germà. La germana més gran dels dos també va emigrar pel seu compte a França. Té un fill, que actualment viu amb ell al Perú, i una filla que va ser enviada a la Xina amb 5 anys i segueix vivint al país. Liang Jose va treballar pel seu tiet al Perú, fins que als 26 anys va obrir el seu propi restaurant a Lima. Actualment, des del 2020 es dedica a ser intèrpret per una empresa constructora xinesa que s'ha instal·lat al Perú. És l'únic entrevistat que ha fet referència explícitament al fet de ser taoista.

Liang Rubao va néixer a l'any 1980 a Kaiping on va cursar primària, secundària i estudis universitaris. Posteriorment es va casar i es va mudar a Jiangmen, una ciutat que queda a 1 hora aproximadament de Kaiping, per viure amb el seu marit. Liang Rubao té dues germanes i dos fills. Actualment segueix vivint a Jiangmen i és professora de preescolar.

Huang Meilina va néixer a Yueshan a l'any 1999, on va cursar primària i secundària. S'ha criat amb els avis materns a Tianlong, amb el seu germà petit, ja que els seus pares van emigrar al Perú fa una dècada aproximadament. Xu Shuangzhu és la seva avia. Després d'acabar els estudis de secundària, Huang Meilina va decidir començar a treballar en atenció al client per a una tenda en línia de l'aplicació Taobao. Actualment treballa per la mateixa empresa, d'administrativa i segueix vivint a Tianlong amb els avis, fent de principal proveïdora de la família.

4.1 Esquema de l'entrevista

L'entrevista s'ha dividit en 7 blocs que inclouen diferents aspectes relacionats amb les pràctiques i creences dels rituals funeraris. El primer bloc adreçava preguntes referents al perfil socio-demogràfic de cada participant. El segon bloc s'endinsa en els records de cada membre en relació a les pràctiques rituals i en com aquestes s'han viscut socialment. El tercer bloc està enfocat en comprendre quin és el grau de creença en els vincles amb els avantpassats dels membres de la família. Seguidament, en el quart bloc es troben les preguntes relacionades directament amb el fet de dur a terme les pràctiques rituals. El cinquè bloc està especialment enfocat en la migració, tant interna com externa, i en com el factor de la mobilitat ha pogut afectar el procés dels rituals funeraris per a cada membre. El sisè bloc engloba preguntes relacionades amb els cementiris i la legislació al voltant d'aquests. Finalment, el setè bloc inclou preguntes específiques de les pràctiques relacionades amb els rituals funeraris en el context del COVID-19.

La major part de les preguntes de cada bloc estan enfocades en extreure l'experiència personal de cada testimoni, tot i que s'intercalen preguntes de coneixement de diversos aspectes relacionats amb els rituals funeraris, amb la finalitat d'observar quin és el grau d'implicació en les pràctiques funeràries de cada membre de la família.

4.2 Anàlisi de les entrevistes.

A partir de les entrevistes, es divideixen els testimonis dels entrevistats en tres apartats seguint el criteri generacional.

4.2.1 Primera generació

Xu Shuangzhu proporciona el testimoni que correspondria al perfil socio-demogràfic majoritari de Yueshan, és a dir, la gent d'edat avançada. Xu va començar a participar en les pràctiques rituals funeràries quan encara era petita, instruïda pels seus pares. Desataca que quan era petita, els difunts s'enterraven, en comptes de ser incinerats com avui en dia. També menciona que, quan era petita, els aliments que es feien servir com a ofrena eren més simples i econòmics.

Per Xu, tant el fet de mantenir les pràctiques rituals a través de les generacions com el fet de conservar el vincle amb els avantpassats difunts són aspectes molt importants que la motiven a seguir portant a terme les pràctiques rituals periòdicament. A més a més, Xu afirma que no complir

adequadament amb les pràctiques rituals pot portar conseqüències negatives per la salut i per la fortuna, ja que els avantpassats deixen de vetllar per la salut, per tant, es dedueix que Xu creu en les supersticions comunament associades al fet de no participar en les pràctiques rituals.

Xu menciona tres elements principals de les pràctiques rituals: el menjar, com a ofrena; encens, com a manera de connectar amb els avantpassats, ja que és la manera de convidar-los al lloc del ritual; i paper en forma de bitllets que es crema, com a manera d'enviar diners als avantpassats. Xu explica que, a l'hora de portar aliments amb closca o difícils de menjar, com la canya de sucre, com a ofrena, s'han de pelar al mateix lloc on es fa el ritual. És una manera d'ajudar als avantpassats a menjar aliments que d'altra manera, ells no podrien menjar. D'altra banda, hi ha certs elements que es fan servir en les pràctiques rituals, dels quals Xu no en sap el significat. En general, Xu gaudeix dels preparatius i del procés dels rituals, ja que també son una manera d'ocupar el seu temps.

Pel que fa als temes relacionats amb la mobilitat i el desenvolupament del país en relació amb les pràctiques rituals, Xu no coneixia la situació i tampoc va notar cap afectació durant el COVID-19.

Per altra part, en la primera generació es troba el cas particular de Liu Qiujuan, tieta avia paterna, que no només es considera agnòstica, sinó que també va ser criada per una família que seguia el cristianisme. Tenint en compte aquest factor, és interessant analitzar com l'entorn ha impactat la seva manera de dur a terme les pràctiques rituals.

Liu va assistir a l'enterrament de la seva avia als 10 anys, on no hi va haver presència d'espelmes (segons ella, tradició taoista). Segons el que recorda, només s van portar flors a l'enterrament. Avui en dia, però, afirma que s'ha vist influenciada per l'entorn i és convidada a participar en rituals funeraris, porta tant flors, com aliments com a ofrena. Liu considera que les pràctiques rituals estan relacionades amb la superstició (*mixin*) i no sent cap necessitat per conservar el vincle amb els avantpassats. Explica, però, que quan es reuneix amb els seus germans per visitar la tomba dels seus pares, si que preparen menjar i mengen tots junts allà mateix, simbolitzant que estan en família. Liu gaudeix d'aquest procés ja que ho viu com una bona oportunitat per reunir-se amb els seus germans, ho compara amb anar a fer pícnic en família, per tant, es pot dir que ho considera un moment de trobada dels vius.

Liu ha patit directament una de les conseqüències del creixement de ciutats i pobles xinesos pel que fa la localització de tombes, amb el cas de l'avi del seu pare, que es va haver de trasllada per construir-hi una carretera. Explica que el govern ofereix compensació econòmica en aquest cas, però les despeses de tornar a enterrar recauen en la pròpia família, i sovint superen la compensació que el govern ofereix. Gran part de les despeses es destinen en la contractació d'un especialista ritual 风水先生 o *fengshui xiansheng*: és el que s'encarrega de triar el lloc adequat per l'enterrament. Cal destacar que Liu no creu en aquesta pràctica, però tampoc s'ha planteja per què ho ha considerat necessari. Segons Liu, en el cas d'enterraments que es duen a terme a les muntanyes, no és necessari passar per cap registre.

Finalment, Liu va considerar massa perillós reunir-se amb els seus germans per visitar la tomba dels seus pares durant el COVID-19, però això no la va fer sentir-se culpable ni penedida.

4.2.2 Segona generació

En la segona generació també es troba el cas particular de Liang Jose, tiet patern, que va emigrar a Perú als 16 anys. La seva perspectiva, per tant, és important per veure com es viuen les qüestions relacionades amb el culte a l'avantpassat des de la diàspora.

Liang Jose explica que els rituals funeraris d'avui en dia son molt més simplificats comparats amb els que va presenciar en la seva infància i posa l'exemple que abans el cos del difunt s'havia de quedar a casa durant 2 o 3 dies i passat aquest temps s'havia d'enterrar al lloc indicat pel 风水先生, *fengshui xiansheng* o especialista ritual. Després d'uns anys s'havia de desenterrar, deixar els ossos en un recipient de ceràmica, i tornar a enterrar el recipient, al que seria el lloc de descans permanent del difunt. Avui en dia i degut a la legislació actual, el procés s'ha simplificat i el cos s'ha d'incinerar, depositar en un recipient i enterrar directament.

L'entrevistat pensa que les pràctiques s'han de conservar com a patrimoni cultural i addicionalment admet que segueix portant a terme les pràctiques per sentir-se en pau amb si mateix i per no ser jutjat per altra gent del poble. No creu en les supersticions relacionades amb no complir les pràctiques rituals. Menciona que encara que hagi de dedicar temps extra per fer els preparatius pels rituals, ho gaudeix.

Liang Jose apunta, des de la seva experiència personal com a membre de la diàspora, que les pràctiques rituals s'han vist simplificades per la dificultat de trobar els materials necessaris. Explica que es conforma amb tenir encens i paper en forma de bitllets per cremar, a part de menjar com a ofrena. Tot el material per les pràctiques rituals, fins i tot el menjar, el compra al barri xinès per assegurar-se que son de la millor qualitat. D'altra banda, pel que fa a la conservació de les tradicions lligades a les pràctiques rituals des de l'estranger, manifesta una certa preocupació per que els fills, havent crescut en un país amb altres costums, no segueixin les tradicions. Tanmateix, confia en que les grans festivitats com el *zhongqiu*, *qingming*, *duanwu*, *chun* no quedaran en l'oblit, fins i tot en el cas de la diàspora.

Liang Jose explica que les tombes no havien de ser registrades necessàriament en el passat, però avui en dia sí. Esclareix també que en els cementiris que es troben a les muntanyes dels pobles s'hi enterra només membres amb el mateix cognom, és a dir, de la mateixa família, per tant un Liang pot ser enterrat al cementiri d'un altre poble de la família Liang, però una persona, encara que sigui del poble, no pot ser enterrat al cementiri de la família Liang, si no té el cognom Liang. Sí que és conscient que els cementiris de zones urbanes no es regeixen per aquestes normes, i afirma que amb el temps és probable que els cementiris de zones rurals s'assemblin cada cop més als cementiris de zones urbanes, més semblants als cementiris occidentals.

Finalment, Liang Jose explica que durant l'època del COVID-19, l'única afectació que va viure en relació amb la pràctica dels rituals funeraris va ser que no va poder comprar els materials necessaris per les ofrenes, ja que les tendes, sobretot les del barri xinès del Perú van romandre tancades durant mesos.

Liang Rubao, tieta segona de la família paterna que a diferencia del cas anterior, no ha emigrat i ha viscut de prop la transformació de la Xina, explica que no ha percebut cap diferència entre les pràctiques rituals que es feien quan ella era petita, i que li va ensenyar la seva mare, i les pràctiques rituals d'avui en dia. Emfatitza la importància de seguir portant a terme les pràctiques rituals i manifesta que els seus fills també s'hauran d'encarregar de fer les pràctiques i ensenyar-les a les següents generacions, però pensa que és suficient fer-les els dies en que es celebren les grans festivitats: *qingming*, *zhongqiu*, *chun*, *duanwu*. També prefereix que les pràctiques

rituals que realitzin els seus fills siguin cada cop més simplificades i no tan complicades com les pràctiques de caire més tradicional.

Liang Rubao pensa que la migració interna cap a les ciutats no influeix en la pràctica dels rituals funeraris perquè està convençuda que les grans festivitats sempre es seguiran celebrant, però, d'altra banda admet que a la ciutat on viu actualment no hi ha cap equivalent al temple que hi ha als arcs d'entrada dels pobles.

L'entrevistada explica que els motius pels quals continua fent les pràctiques rituals son per rendir homenatge als avantpassats que coneixia personalment, per conservar la cultura i la tradició xinesa i per sentir-se en pau amb si mateixa. Confessa però, que és un procés que se li fa pesat i que seria millor si no hagués de preparar res.

Pel que fa a les tombes, Liang Ruibao explica que a les ciutats hi han restriccions per triar els llocs d'enterrament de les cendres però que una pràctica comuna que es fa, és la de comprar terreny i fer-lo servir com a cementiri privat. L'entrevistada confessa haver-se sentit culpable per no poder dur a terme les pràctiques rituals amb normalitat durant el COVID-19.

4.2.3 Tercera generació

Aquets grup generacional compta amb el testimoni de la cosina per part de mare, Huang Meilina, que explica que, des de la seva perspectiva, els rituals de culte als avantpassats es mantenen igual que quan era petita, fet que concorda amb les polítiques més recents del país. Huang Meilina, va aprendre a realitzar les pràctiques rituals gràcies als avis. No coneix directament a cap avantpassat al qual es dirigeixen les pràctiques rituals. És per aquest motiu que afirma que per a ella, no és important conservar el vincle amb els avantpassats a través de les pràctiques rituals, tot i això cal destacar que sí que considera important el fet de seguir realitzant-los, com a mode de mantenir el patrimoni cultural. Com que no relaciona les pràctiques rituals amb cap creença religiosa ni cap superstició, pensa que no dur a terme les pràctiques rituals no comportaria cap conseqüència a nivell personal, però a nivell social, tindria por de ser jutjada.

Huang Meilina coneix el procés dels preparatius per les pràctiques rituals, però no coneix en profunditat el significat específic de cada pràctica, més enllà de que el menjar es deixa com a

ofrena. A més a més, no gaudeix del procés de preparar els rituals funeraris, ja que ho troba molt laboriós i és partidària de dur a terme aquestes pràctiques un cop a l'any, el dia de *Qingmingjie*.

D'altra banda, Huang Meilina pensa que la migració a les ciutats pot suposar un problema per conservar el patrimoni cultural, ja que afirma que la població urbana no sap com dur a terme les pràctiques rituals correctament. Posa l'exemple d'un empresa que va fer moure les tombes d'una muntanya per construir-hi edificis, per justificar com el creixement de les ciutats i dels pobles pot afectar a la conservació del patrimoni cultural.

Finalment, l'únic aspecte que va afectar la pràctica dels rituals funeraris durant la pandèmia segons Huang Meilina, va ser que la família que viu a la ciutat no va poder assistir. A part, d'aquest aspecte, no va notar cap afectació.

4.3 Resultats A partir dels testimonis dels 5 membres de la família entrevistats es poden extreure diverses conclusions.

- Els membres de la primera generació són els que més importància donen als vincles amb els avantpassats. Però depenent de context de socialització ho viuen diferent, com es veu en el cas de Liu Qiujuan, que va créixer en un context influenciat pel cristianisme.
- Diversos membres de les tres generacions manifesten una idea de creença que no es correspon amb la pràctica ritual i realitzen els rituals funeraris tot i admetre no sentir cap mena de vincle emocional amb els avantpassats.
- Els membres de la segona i tercera generació segueixen les pràctiques rituals per satisfacció personal o per conservar patrimoni cultural. Especialment el tema de conservar el patrimoni sorgeix en la tercera generació i en el cas de Liang Jose, que ha emigrat, cas particular de transnacionalisme lligat a la religiositat.
- Les persones que no pertanyen a la religió predominant al poble de Yueshan, el taoisme, acaben adoptant les pràctiques rituals d'aquesta religió, sense donar-li-hi significat, per influència de l'entorn. Fins i tot perden costums de la pròpia religió, en el cas de l'entrevistada, el cristianisme.
- Els membres de la primera generació són els que més canvis han pogut observar en les pràctiques rituals, fet que concorda amb el canvi de legislació donat amb el maoisme. Es destaca la simplificació dels rituals i el canvi d'enterrar a incinerar.

- Els membres de segona i tercera generació son els més interessats en conservar les pràctiques rituals, però no per vincle amb els avantpassats, sinó més per qüestió cultural. A més a més, en la tercera generació s'observa la influència de l'aspecte de control social.
- És més probable que els membres de la primera generació creguin en supersticions (*mixin*). En contrast, els altres dos grups no hi creuen.
- Els membres de la tercera generació també han admès no conèixer el significat d'algunes pràctiques, fet que pot dificultar la transmissió de l'aspecte més sentimental d'aquestes pràctiques.
- Els membres de zones rurals manifesten que la creixent urbanització pot afectar i, de fet, ja ha afectat en els rituals. Membre de zona urbana no reconeix aquest efecte.
- El membre de diàspora es mostra molt interessat en conservar la tradició i el significat de les pràctiques rituals. Més que els membres autòctons.
- El COVID-19 no va implicar canvis importants en la celebració dels rituals i després de la pandèmia continuen sense canvis.
- Tendència femenina en la instrucció de les pràctiques. En totes les entrevistes, els membres afirmen que les dones de la família sigut les encarregades d'organitzar es rituals i fer els preparatius adients.

5. Conclusió

Amb l'anàlisi dels resultats de l'estudi del cas concret, el treball de camp i el marc teòric recollit, es pot deduir que el culte als avantpassats a la Xina contemporània segueix essent una pràctica molt influent, però amb el pas del temps ha patit diversos canvis. La migració interna sembla ser un factor molt important que marca un canvi en la pràctica dels rituals funeraris. La urbanització del país no ofereix un equivalent a les tombes tradicionals i tampoc a les infraestructures que materialitzen la creença popular xinesa, com són els arcs d'entrada que protegeixen els pobles. No només això sinó que, el fet de moure les tombes ja establertes per construir edificis o carreteres (urbanització) és un fet conegut per la població xinesa.

La resposta a aquest fenomen no ha estat gaire positiva i a dia d'avui, tampoc s'ofereix cap alternativa que beneficiï a la població que vol portar a terme els rituals funeraris d'una manera més tradicional i comunitària. Contràriament, la població urbana es mostra poc afectada per les mesures del govern, fet que denota que la urbanització pot arribar a estar per sobre de dur a terme les pràctiques de culte a l'avantpassat de la manera més fidel a la tradició. Cal destacar que la passivitat de la població urbana i la poca oposició de la població rural a aquests canvis poden ser la característica d'una societat que sobreposa la ideologia política a la religiositat. Això pot arribar a disminuir el nombre de població que practica el culte a l'avantpassat.

D'altra banda, la migració externa sembla que tendeix a una resposta centrada en les pràctiques transnacionals, la qual posa en manifesta la importància de conservar el patrimoni cultural a través de les pràctiques rituals a un nivell més elevat que la població autòctona. Aquest fet demostra que el factor de la migració externa arriba a afectar de manera positiva la conservació del patrimoni cultural de la Xina, però caldria veure com la descendència de la població migrant actua en aquest àmbit.

La simplificació de les pràctiques rituals funeràries són una manifestació de la tendència cap a la realització dels rituals funeraris no per una qüestió personal de mantenir el vincle, sinó més per una qüestió cultural. Es denota també la influència del control social i com aquest pot arribar a pressionar la població, sobretot a les zones rurals, per seguir efectuant les pràctiques rituals, encara que sigui a un nivell més essencial. La pràctica dels rituals funeraris es pot arribar a desvincular de la creença en el culte dels avantpassats, això és un fet que ja es manifesta en la població més

jove, i que també s'ha vist present en població d'edat més avançada, que no coneix el significat i el sentit de les pràctiques en profunditat. Un fet que s'ha observat a partir del testimoni dels entrevistats, és que progressivament el *Qingmingjie* s'utilitza més per anar de vacances, i no pas per celebrar el vincles amb els avantpassats. Aquest és un fet característic de les societats de consum contemporànies.

Finalment cal destacar la tendència femenina en la preparació i en la instrucció de les pràctiques rituals a la descendència. Seria interessant continuar desenvolupant la investigació des d'una perspectiva de gènere.

De cara al futur, cal apuntar que aquest treball s'ha realitzat amb certes limitacions, ja que constava d'una entrevista que no s'ha pogut realitzar, que hagués reflectit més a fons en el cas de la migració i la urbanització de la Xina.

6. Bibliografia

Bustamante, R. C. (1988). Los ritos funerarios en la familia tradicional china. *Estudios de Asia y Africa*, 23(3 (77)), 431–444. <http://www.jstor.org/stable/40312088>

Communist Party of China Central Committee Institute of Party History & Literature. (n.d.). Constitution Of The People's Republic Of China, 1982. In *US-China Institute*. <https://china.usc.edu/constitution-peoples-republic-china-1982>

Feuchtwang, S. (1992). *The Imperial Metaphor: Popular Religion in China*. Routledge. <https://books.google.es/books?id=IzrXAAAAMAAJ>

Goldman, M. (1986). Religion in Post-Mao China. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 483(1), 146–156. <https://doi.org/10.1177/0002716286483001013>

Ham, L., Schelin, M. E. C., Fransen, H. P., Fürst, C. J., Heide, A. van der, Korfage, I. J., Raijmakers, N. J. H., Zuylen, L. van, & Hedman, C. (2024). Death rituals and quality of life of bereaved relatives during the COVID-19 pandemic: Results of the observational CO-LIVE study. *Death Studies*. <https://doi.org/10.1080/07481187.2024.2400354;PAGE:STRING:ARTICLE/CHAPTER>

Hu, A. (2016). Ancestor Worship in Contemporary China: An Empirical Investigation. *China Review*, 16(1), 169–186.

Johnson, I. (2017). China's Great Awakening: How the People's Republic Got Religion. *Foreign Affairs*, 96(2), 83–95.

Kipnis, A. B. (2001). The flourishing of religion in post-Mao China and the anthropological category of religion. *The Australian Journal of Anthropology*, 12(1), 32–46. <https://doi.org/10.1111/j.1835-9310.2001.tb00061.x>

Kipnis, A. B. (2021). Of Strangers and Kin: Moral Family and Ghastly Strangers in Urban Sociality. In *The Funeral of Mr. Wang* (1st ed., pp. 52–70). University of California Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctv2rb761z.9>

Ko-Wu, H. (2016). The origin and evolution of the concept of mixín (superstition): A review of May Fourth scientific views. *Chinese Studies in History*, 49(2), 54–79. <https://doi.org/10.1080/00094633.2015.1132922>

Lai, H. H. (2003). The Religious Revival in China. *The Copenhagen Journal of Asian Studies*, 18, 40–64. <https://doi.org/10.22439/CJAS.V18I0.19>

- Lai, H. H. (2006). Religious policies in post-totalitarian China: Maintaining political monopoly over a reviving society. *Journal of Chinese Political Science* 2006 11:1, 11(1), 55–77. <https://doi.org/10.1007/BF02877033>
- Li, M. (2018). Maintaining Ties and Reaffirming Unity: Family Rituals in the Age of Migration. *Journal of Family Communication*, 18(4), 286–301. <https://doi.org/10.1080/15267431.2018.1475391>
- Liefbroer, A. C., & Mulder, C. H. (2006). Family obligations. *Family Solidarity in the Netherlands*, 123–145.
- Madsen, R. (2020). Religious policy in China. *Handbook on Religion in China*, 17–33. <https://doi.org/10.4337/9781786437969.00007>
- Mullaney, T. S., Henriot, C., Snyder-Reinke, J., McClure, D., & Worthey, G. (2019). The Chinese deathscape: Grave reform in modern China. *Stanford University*. <https://chinesedeathscape.supdigital.org/>
- Palmer, D. A. (2009). Religiosity and Social Movements in China: Divisions and Multiplications. In K. E. Kuah-Pearce & G. Guiheux (Eds.), *Social Movements in China and Hong Kong* (pp. 259–284). Amsterdam University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt46mxv6.17>
- Pienda, J. D. la. (1999). Filosofía de las creencias. *Revista de Filosofía de La Universidad de Costa Rica*, 92, 239–248.
- Shashkevich, A. (2019, June). Documenting mass grave relocation in China. In *Stanford Report*. <https://news.stanford.edu/stories/2019/06/documenting-mass-grave-relocation-china>
- Sun, Y. (2018). The Souls of China: The Return of Religion After Mao by Ian Johnson (review). *Journal of Chinese Religions*, 46(2), 206–208.
- Torres, D. (2006). Los rituales funerarios como estrategias simbólicas que regulan las relaciones entre las personas y las culturas. *SAPIENS*, 7(2), 107–118.
- Torruella, I. M. (2014). Transnational ritual practices among the Chinese migrants in Spain. *After Migration and Religious Affiliation: Religions, Chinese Identities and Transnational Networks*, 329–349.
- Wang, X. (2020). Conclusion: The Transformation of Chinese Religion under Mao. In *Maoism and Grassroots Religion*. Oxford University Press, Incorporated.
- Watson, J. L. (1988). The Structure of Chinese Funerary Rites. *Death Ritual in Late Imperial and Modern China*, 3–19.

Whyke, T. W., Lopez-Mugica, J., & Chen, Z. T. (2021). The Rite of Passage and Digital Mourning in Fang Fang's Wuhan Diary. *Global Media and China*, 6(4), 443–459. <https://doi.org/10.1177/20594364211041683>

Wu, X. I., Turnbull, M., Yung, A., & Watson, B. M. (2022). Grief and bereavement in Hong Kong during the COVID-19 pandemic. *Open Journal of Social Sciences*, 10(07), 198–205. <https://doi.org/10.4236/JSS.2022.107017>

唐 沈 琦 . (2018). 上 海 地 区 死 亡 仪 式 结 构 变 迁 研 究 . <https://oversea.cnki.net/kreader2/flowpdf?invoice=WdzNL1uli4x3pfLVOp5O9Q7sWXHG21A8ju5XksXHDwdJh8KpCuiWOa03gjFqaD7YILBnCbYiMVAc9djg8wknlvnSFAPZ3AV5QUn4wWKq6TYTRkPG65QbdBcuIq8%2BuD8UX3RzLc4Te251xPs78%2BQAPPeB1e8NAMoQOSI3ITLv93g%3D&platform=OVERSEA&product=CMFD&filename=1018822100.nh&tablename=cmfd201901&type=DISSERTATION&scope=trial&dflag=&pages=1-10&language=en&trial=1-10&nonce=B87EF84FF88D4A7699CDB6CAE438AF5C&cflag=pdf>